

GEZİ BAŞKALDIRISI ERTESİNDE KENT MEKÂNI VE SİYASAL ALANIN YENİ DİNAMİKLERİ

H. Tarık ŞENGÜL*

Alındı: 13.12.2014; **Son Metin:** 08.06.2015

Anahtar Sözcükler: Kentsel hareketler; hız; metalaştırma; tabandan popülizm; olay.

GİRİŞ

Siyasal bir kriz ve bu krize geniş toplum kesimlerinin gösterdiği tepkiden doğan Gezi başkaldırısı, izlediği seyir itibarıyla, büyük depremlerle benzerlik göstermektedir; küçük hareketlilikleri büyük bir sarsıntı izlemiş, ardından kaydedilen küçük ölçekli artçı sarsıntılar giderek seyrekleşmiş ve deprem görünürde sona ermiştir. Ancak büyük fay hatları üzerinde bir sonraki büyük depremin bir zaman meselesi olduğu bilinmektedir. Bir başka anlatımla, Gezi'ye yol açan uygulamaların sürdüğü ve Gezi sonrası toplumsal yarılmanın daha da genişleyip, derinleştiği bir ortamda, hoşnutsuzluklardan doğan enerji, toplumsal alanda birikmeye devam etmektedir. Bu nedenle, Gezi başkaldırısının kapsamlı bir değerlendirmesi önümüzdeki dönemin siyasal dinamikleri ve kentsel çelişkisini anlamak açısından yaşamsal bir öneme sahiptir.

Bu makale, Gezi protestolarına yol açan nedenleri, ortaya çıkan hareketlenmenin niteliğini, yarattığı çelişki ve etkilerinin yanında geleceğe yönelik taşıdığı potansiyelleri, kent mekânını tartışmanın merkezine koyarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Gezi protestolarının kent ötesi kaynakları önemli olmakla birlikte, biraz dikkatli bakıldığında, iktidarın tepki doğurup, siyasal bir krizle sonuçlanan uygulamalarının her birinin kent mekânına yönelik esaslı boyutlarının bulunduğu görülecektir. Başkaldırının kamusal mekân savunusundan çıkmış olması, bu nedenle şaşırtıcı değildir. Toplumsal bünyede oluşup protestolara kaynaklık eden olumsuzlukların kontrolsüz bir biçimde sayısını artırarak kendini ürettiği, Deleuze'un işaret ettiği "kanserli bedeni" çağrıştırmaktadır (Deleuze ve Guattari, 1987). Tam da bu nedenle kanserli hale gelen siyasal bedene yönelik bir biyopsi yapılacaksa kesitin kent mekânından alınması anlamlıdır.

Makale, giriş ve sonuç bölümleri dışında dört ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm, Gezi başkaldırısına yol açan kentsel durumu iktidarın

* Department of Political Science and Public Administration, METU, Ankara, TURKEY.

1. Savaş ve siyaset ilişkisini kent mekânı üzerinden değerlendiren bir çalışma için Virilio (2006) ve Connolly (2002)'ye bakılabilir.

metalaştırma ve muhafazakârlaştırma uygulamaları çerçevesinde ele almaktadır. İkinci bölüm, söz konusu kentsel-siyasal krize yönelik tartışmayı bu süreçte öne çıkan İstanbul'un karşı karşıya olduğu dönüşüm dinamiklerine dikkat çekerek derinleştirmektedir. Üçüncü bölüm, Gezi Parkı başkaldırısı ile ortaya çıkan iktidar karşıtı cephenin anatomisine, çok farklı kesimlerin bu süreçte nasıl bir araya gelebildikleri sorusunu yanıtlamak amacıyla bakmaktadır. Dördüncü bölüm ise, Gezi ile ortaya çıkan sosyo-mekânsal dinamik ve potansiyelleri dikkate alarak, önümüzdeki döneme yönelik yeni bir toplumcu stratejinin olanaklarını gözden geçirmektedir.

KENTSEL KRİZİN KÖKENLERİ

İktidarın niçin dozu artan bir biçimde otoriter ve yer yer de totaliterleştiği ve siyasetin niçin savaş mantığına teslim olduğu soruları Gezi Parkı protestolarına yol açan çelişkilerin tespiti açısından önemlidir. İktidarın otoriterleşme eğilimini sorgulayan çevrelerde liderin kişiliğine vurgu yapan açıklamalar öne çıkmaktadır. Böylesi bir öznel boyutun önemine karşın, otoriterleşmeyi anlamak için bu eğilimi besleyen bazı yapısal nitelikteki kaynakların da dikkate alınması gerekmektedir (Stenner, 2005).

Burada ele aldığımız konu çerçevesinde otoriter/totaliter uygulama ve yönelimlerin ikna edici biçimde açıklanması, iktidarın biri ekonomik, diğeri siyasal nitelikte mekân odaklı iki stratejisine yakından bakmayı gerektirir. Bunlardan birincisi, hızlı ve yoğun biçimde kent mekânının metalaştırılması, ikincisi ise kentlerin muhafazakârlaştırılması projesidir. Bu iki temel stratejinin ortak paydası, demokratik süreçlerin askıya alınıp, siyasetin bir savaş gibi yürütülmesinin öngörülmesi yanında, savaş alanı olarak kentlerin seçilmesidir (1).

Metalaştırma ve muhafazakârlaştırmaya yönelik uygulamaları değerlendirmeden önce bu iki dinamiğin iktidarın siyasal stratejisi içinde bir araya getiriliş biçimini olumsal bir duruma indirgemeyen bir çerçevenin önemine dikkat çekmek gerekir. Neo-liberal kapitalizmin İslami-muhafazakârlıkla ilişkilenişinde gözden kaçmaması gereken önemli bir nokta kapitalizmin özgün bir biçimi olarak neoliberalizmin kendi başına bir siyasal proje olamayacağıdır (Connolly, 2013). İktidarı siyasal alanda hegemonya iddiası noktasına taşıyan (belli bir noktada tutarsızlaşmasına da katkı yapan bir biçimde) neoliberalizmle İslamcı-muhafazakârlığı yer yer sürtünmeler de yaratan bir biçimde çakıştırıp, kuvvetli bir titreşim(rezonans) yaratabilmesidir. Bu gerçeği dikkate alarak metalaştırma ve muhafazakârlaştırma süreçlerinin işleyiş ve ilişkilenişine bakmak gerekir.

Mekânın Metalaştırılması ve Otoriterleşme

Neoliberal politikaları benimseyen ülkelerde farklı yoğunluklarda da olsa, kent mekânı sermaye birikim süreçlerinin merkezine yerleşmiş bulunuyor (Harvey, 2003; England ve Ward, 2007). Bununla birlikte, tartışmalarda ekonomik boyuta yapılan vurgu bu sürecin siyasal düzlemde önemli sonuçları olduğu gerçeğini gölgelemiştir (Rosa, 2009). Siyasal süreç ve mekanizmalar el koyma yoluyla birikim örneğinde olduğu gibi, neoliberal politikaların uygulanmasının araçları olarak tartışılmaktadır (Harvey, 2003). Oysa metalaştırma süreçlerinin siyasal yapıları dönüştüren etkileri de bulunmaktadır.

Mekânın hızla metalaştırılması, şiddet ve otoriterliği esaslı biçimde tetiklediği ölçüde, bu türden bir dönüştürücü etkinin çarpıcı örneklerinden biri haline gelmiştir. Bu tetikleminin gerisinde; a) mekânın meta olarak üretiminin hızla endekslenmesinin doğrudan bir sonucu olarak demokratik süreçlerin “hız kesicilikleri” nedeniyle askıya alınması, b) metalaştırmanın kurumsallaşmış piyasa mekanizmaları aracılığıyla mümkün olmadığı, dirençle karşılaştığı ya da yüksek maliyet yarattığı durumlarda ilkel birikim ya da elkoyma yoluyla birikim olarak ifade edilen ve çoğu durumda liberal hukuk ve ahlak kurallarını bile çiğneyen zor ve şiddet kullanımının yaygın ve normalleştirilmiş uygulamalar haline getirilmesi, c) metanın mantığına uygun olarak mekânın yeniden üretiminin değil, şiddete dayanan bir yaratıcı yıkıcılığın hedefi haline gelmesi vardır.

Metalaşma ve Hız

Kapitalist girişimci için üretilen metanın hızla piyasa sürülüp paraya çevrilmesi ve kârın elde edilmesi hayati öneme sahiptir. Metalaştığı ölçüde mekânın kendisi de benzer bir baskıya konu olur. Bu baskı nedeniyle, metalaştırma hedefli kentsel projelerde, projeyi hızlı gerçekleştirmenin önünde engel olarak görülen denetim ve benzer mekanizmalar kısa devreler yaptırılarak devre dışı bırakılmakta, kamuoyunun bilgilendirilmesi, hukuki süreçlerin işletilmesi, taraflararası müzakere gibi demokratik mekanizmalar zaman alıcı ya da engelleyici görülüp ortadan kaldırılmakta ya da etkisizleştirilmektedir (Rosa, 2009, 102). Bu da, kapitalizmin bugün ulaştığı finansallaşma aşamasında, demokrasi ile olan tarihsel çelişkinin uzlaşmazlık aşamasına gelmiş bulunduğu bir göstergesidir. Demokrasi kapitalizm için katlanılması lüks bir siyasal biçim haline gelirken, istisnai durum uygulamaları, terör ve afet durumlarının ötesine taşarak liberal ekonominin işleyişini mümkün kılan düzenli bir araç niteliği kazanmıştır (Agamben, 2005).

Son yıllarda Türkiye böylesi bir durum açısından önemli bir laboratuvar haline gelmiştir. Özellikle büyük projeler aracılığıyla sıcak para girişini sürdürme stratejisinin öne çıkışı hızlı ve pürüzsüz biçimde projelerin gerçekleştirilmesini daha da önemli hale getirmiştir. Bu nedenle, projelerin önünü kesen hukuki, siyasi ve yönetsel engeller acele kamulaştırma, “Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Muafiyeti”, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) gibi kurumlara plan yapma yetkisi verilmesi, “Özel Proje Alanı” ve “Afet Riskli Alan” ilanı uygulamalarıyla aşılmaya başlanmıştır. Rant odaklı projelere ve bu projelerin önünü açan plan değişikliklerine karşı mücadele eden başta Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) ve birliğe bağlı odalar olmak üzere, kamu yararını savunan kurumlara yönelik “rövanşist” yetki budamalarının gerisinde de aynı gerekçe bulunmaktadır.

Projelerin hızlı gerçekleştirilmesi iktidarın bütün kilit noktalarında özel hasasiyet gösterilen bir konu haline gelmiştir. Kuşkusuz böylesi bir hız tutkusu demokratik süreçlerin işleyişinin askıya alınması, yönetsel yapıların işleyişinde yaptırılan kısa devreler ve demokratik olmayan karar alma süreçlerinin olağanlaşması yanında, başka önemli toplumsal maliyetler de yaratmaktadır. Kontrol mekanizmalarından arındırılmış hız tutkusu, inşaat şantiyelerinden maden ocaklarına yaşanan kazaların ve ölümlerin ana nedeni haline gelmiştir (2). Hızlı gerçekleştirme baskısı önemli siyasal ve insani maliyetleri yanında mekânsal ve estetik maliyetler de yaratmaktadır. Örneğin, hızlı değerlendirmeler sonucu her türlü izin sağlandığı gökdelen inşaatlarının Mimar Sinan’ın eserlerini bile gölgede bırakarak İstanbul sülîetini tanımladığı ancak binalar tamamlanırken

2. 3. Köprü temel atma törenine ilişkin gazetelere yansıyan haberler iktidar çevrelerinde hız konusundaki takıntılı anlayışın çarpıcı bir özetidir; “Başbakan’ın konuşmasına yüklenici firmayla yaptığı pazarlık damgasını vurdu. Başbakan, sahneye “köprücük de gelsin” diyerek çağırıldığı yetkiliden projenin 3 değil 2 yılda bitirilmesini istedi. Başbakan’ın yetkililer kürsüye gelirken “quickly quickly” [hızlı hızlı] diye seslenmesi törene katılanları gülümsetti. Erdoğan firmalardan projenin 29 Mayıs 2015’e yetiştirilmesi sözünü aldı” (<http://www.cnnturk.com/2013/turkiye/05/29/ucuncu.koprunun.adi.belli.oldu...>). 2014 Yerel Seçimleri’nin hemen ardından Başbakan helikopterle inşaaşı süren 3. Köprü’de inceleme yapıp, yetkililerden çalışmaların hızlanılmasını istemesinden bir gün sonra köprü’nün, viyadük iskelesinin çökmesi sonucu 3 işçi 50 metreden düşüp, yaşamını yitirirken, yine İstanbul’da Temmuz 2015 yılında bitirilmesi öngörülen bir rezidans inşaatında 11 işçi asansör düşmesi sonucu kaybedilmiştir. Soma’da 301 işçinin yaşamını yitirmesine yol açan trajik kazanın geri planında da, olumsuz göstergelere karşın, hızı düşürmemek için risk alınarak çalışmaların sürdürülmesi vardır (TMMOB Maden Mühendisleri Odası Araştırma Komisyonu, 2014).

farkına varılabilmekte; oluşan tepkiler sonrasında bu yapıların üst katlarının traşlanması yönünde keyfi çözümler bulunabilmektedir.

Zor Yoluyla Metalaştırma

Öte yandan metalaştırma süreci sadece piyasa mekanizmasına bırakıldığında bu sürecin itici güçleri açısından yetersiz ve çoğu durumda pahalı bir çözümdür. Bu çerçevede; bir yandan kamunun, diğer yandan görece güçsüz kesimlerin elindeki taşınmazlara el konulması geçtiğimiz dönemde metalaştırma sürecinin en önemli mekanizması haline getirilmiştir. Marx'ın "ilkel birikim" ve Harvey'in "el koyma yoluyla birikim" olarak adlandırdığı bu süreç ekonomi dışı mekanizmaları devreye soktuğu ölçüde, hukuki ve ahlaki kuralları askıya alan bir şiddet ve zorbalığa yaslanmak durumundadır (Harvey, 2003).

Türkiye'de kamu taşınmazlarının özelleştirme ve tahsis yoluyla girişimcilere devri yanında özellikle gecekondulara yönelik kentsel dönüşüm uygulamaları el koyma yoluyla birikimin öne çıkan mekanizmaları haline gelirken, "kentsel kırma" dönüşen bu süreçlerin işletilemesinde belediyeler yanında, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve TOKİ kullandıkları olağanüstü yetkilerle öne çıkmaktadır.

Söz konusu kurumların kullandığı olağanüstü yetkiler çoğu durumda el konulan taşınmazların metalaştırılmasını sağlamanın ötesine geçmekte; söz konusu alanların yeniden işlevlendirilmesi ve imar haklarının tanımlanmasında da ayrıcalıklı muamele sürmekte, imar mevzuatının izin verdiğinin çok ötesinde imar hakları sağlanarak sürümü yapılan metanın normal koşullarda elde edebileceğinin çok üzerinde değerlendirilmesi sağlanmaktadır. Demokratik mekanizmaların etkili işlediği bir ortamda, bu türden ayrıcalıkların sağlanması mümkün olmadığından, çoğu durumda tüm süreç büyük bir hızla ve gizli kapaklı pazarlıklar ve yolsuzluk söylentileri eşliğinde işlemektedir.

Yeniden Üretimden Yaratıcı Yıkıcılığa

Mekânın metalaşmasının şiddet içeren bir başka boyutu meta mantığının yeniden üretimi giderek imkânsız kılan bir yıkıcılık ve tüketimi öngörmesidir. Çünkü meta üretiminin mantığında metanın korunması ve yeniden üretimi değil, tüketilmesi ve bir yenisi ile ikame edilmesi vardır. Bu çerçevede, diğer birçok metaya göre dikkate değer bir dirence sahip olsa da mekân, bir meta olarak giderek artan biçimde yaratıcı yıkıcılığın mantığına teslim olmaktadır. Bu süreç yıkıcılığı öngördüğü ölçüde kentin her yanına yayılan bir şiddet uygulaması olarak kendini gösterir. Şiddetle özdeşleşen bu kentsel kırma makinasının hedefinde a) daha önceki dönemlerde yeniden üretim mantığı ile yaratılan özel ya da kamusal nitelikteki yapılar, b) bugüne kadar yapılaşmamış ancak yapılaşma potansiyeli taşıyan bakir alanlar ve c) ironik biçimde yakın zamanda üretilen ve hatta üretim aşamasında olan yapılar vardır (3). Bu tür bir şiddetin hedefinde söz konusu mekânlar yanında, birçok çalışmada gösterildiği gibi, bu mekânlarda yaşayan ve bu mekânları savunmaya çalışan kesimler de vardır (Kuyucu ve Ünsal, 2010, Erendil, 2014).

Özetlemek gerekirse; daha önce üretim alanında bütün dinamikleriyle kendini gösteren kapitalist üretim ilişkileri ve meta formunun bugün yaşamımızın her alanına sirayet ettiği bir durumla karşı karşıyayız. Bazı değerlendirmeler için böylesi bir yayılma, kapitalizmin fabrikadan çıkıp kenti birikim mekânı olarak tanımladığı yeni bir aşamaya işaret etmektedir (4). Negri ve Hardt (2009, 132-4), günümüzde anakentlerin müştereklerin

3. On yıl önce inşaa edilen alışveriş merkezleri bugün gözden düşmüş biçimde yeni işlevlendirme girişimlerine konu olmaktadır.

4. Bu tür bir değişime işaret eden erken bir çalışma için Tronti (1976, 105)'e bakılabilir.

yığılma alanı olarak el koyma yoluyla özelleştirme uygulamalarının hedefi haline geldiğine işaret etmektedir. Böylesi bir dönüşümün parçası olarak kapitalist birikim makinası kentsel alanda kapitalizmin tarih ve coğrafyası dışında kalan yapı ve ilişkileri çoğu durumda ekonomi dışı otoriter mekanizmalarla kendi tarih ve coğrafyası haline getirirken, yukarıda gösterdiğimiz gibi (liberal) demokrasiyi de bir siyasal form olarak imkânsızlığa dönüştürmekte ve kentleri savaş alanı haline getirmektedir. Dahası bu süreçler kentleri dönüştürmenin ötesinde bir sonuç yaratarak, siyasal işleyiş ve mekanizmaları da esaslı biçimde yeniden tanımlamaktadır.

Muhafazakârlaştırma ve Totaliterlik

Türkiye kentlerinde karşı karşıya kalınan şiddet ve otoriterliğin tek kaynağı mekânın metalaşması değildir. Otoriterliği ve giderek artan totaliterliği besleyen bir başka önemli kaynak, iktidarın esaslı biçimde sahiplendiği muhafazakârlaştırma projesidir (Tuğal, 2013). Ekonomik alanı hedefleyen metalaştırma süreçleriyle yakından ilişkili bu sürecin özgünlüğü toplumsal alanı hedeflemesidir. Tam da bu nedenle, iktidarın siyaseti savaş mantığına dayandıran otoriter tavır, savaşı toplumsal alana da yaydığı ölçüde muhafazakârlaştırma stratejisi eşliğinde totaliterliğe dönüşmektedir. Muhafazakârlık, kent mekânını kendi değerleri çerçevesinde saldırgan biçimde yeniden kodlarken, bu dayatmayı benimsemeyen toplumsal kesimleri düşman, mekânları da düşman toprakları olarak ilan etmektedir. Böylesi bir savaşçı stratejinin siyasal ve toplumsal alanda karşılıklı müzakere, ortak noktalar bulunması gibi çoğulcu çözümleri dikkate alması mümkün değildir; aslolan düşmanın yenilgiye uğratılmasıdır.

Biz ve düşmanımız ayrımı birçok düşünür için siyasetin tanımlayıcı unsurudur (Schmitt, 1996; Laclau, 2005). Ancak, Türkiye güncel siyasetinde söz konusu olan sadece biz ve düşmanımız tanımlaması değildir, iktidar daha da ileri giderek bu iki kesim arasındaki ayrım çizgisini düşmanı tümüyle bertaraf ederek kaldırmayı hedefleyen bir stratejiye yönelmiştir. Bu siyaseti tanımlayan değil, ortadan kaldıran bir müdahaledir. Dahası siyasal alanı olduğu kadar, toplumsal alanı da biz ve düşmanlarımız olarak bölen iktidar, günlük yaşam ve onun örgütlendiği kentsel (kamusal) mekânı bu savaşın ana muhabere meydanları olarak ilan etmiştir. İktidarın bu savaşta kazandığı her mevzi muhafazakâr olmayan yaşam biçimlerinin ve mekânsal pratiklerinin imkânsızlaştırılmasıyla sonuçlanmaktadır.

Lefebvre'in dilini kullanırsak (Lefebvre, 1991) mekânı hegemonya mücadelesinin merkezine koyan iktidar, başarılı olduğu ölçüde, mekânsal pratikleri belirlemenin ötesine geçerek, mekânsal temsiliyeti (söylem ve mekânsal gösterenler) ve mekân temsiliyetlerini (Cami, Topçu Kışlası vb.) de kendi mantığına göre şekillendirmektedir. Çamlıca, Taksim gibi kentin stratejik noktalarına dini yapıların inşası, kamusal mekânların alkol kullanımından arındırılması, Osmanlı/Selçuklu dönemine özenen mimari tasarımların uygulamaya konulması, yeni-Osmanlılığı, kamusal mekânsal pratikler yanında, simgesel alana da dayatan bir projeye işaret etmektedir (Walton, 2010). İktidar rövanşist bir ruh hali içinde mekânı ve günlük yaşamı hızla kendi normlarına uygun hale getirirken, kendisine benzemediği için düşman ilan ettiği kesimlerin kamusal ve özel mekânlarına el koymakta, düşmanı bu alanların dışına iterek görünmez kılıp, sembolik ve yer yer de gerçek bir imhayı hedeflemektedir.

Karşı koyanlara yönelik zor kullanımına yönelen bu stratejinin direnç görüp zorlandığı noktalarda, kendi sivil kesimlerini de devreye sokan

bir iç savaşa dönüşme ihtimalinin yüksek olduğu son dönemde açık hale gelmiştir. Gezi Protestoları karşısında, “bizim yüzde 50’yi zor tutuyoruz”, “Gezi Parkı’nı bizimkiler de gezecek” türü açıklamalar, düzenlenen gövde gösterisi niteliğindeki mitingler, muhafazakâr toplum kesimlerine yönelik “tencere ile gürültü yapanları ihbar edin” öğütleri ve göstericilerin karşısına dikilen palalı milisler iktidarın sadece siyasal alanı değil, toplumsal alanı da birbiriyle savaşan iki düşman kamp olarak kurguladığını göstermektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse; kent mekânını hızla ve demokratik ve hukuki süreçleri askıya alarak dönüştüren metalaştırma projesi iktidarın otoriterleşme eğilimlerini derinleştirirken, günlük yaşam ve kamusal mekânı hedefleyen muhafazakârlaştırma projesi de totaliterleşme eğilimlerini güçlendirmiştir. Bu iki ayaklı strateji, siyasal alana olduğu kadar toplumsal yaşama da savaşın dikte ettirdiği olağanüstü hal kuralları çerçevesinde yaklaşılması sonucunu doğururken, hukuksuz güç kullanımı, mahkeme kararlarının gözardı edilmesi gibi hukuk dışı uygulamaları da sıradanlaştırmakta, kent mekânını yeniden yapılandırdığı kadar, siyasetin işleyişi, kuralları ve biçimini de yeniden tanımlamaktadır.

İKTİDARIN DİSTOPİK MEKÂNI: İSTANBUL

*“Metresine verdiği altın Şeytan ayrılır ayrılmaz dışkıya dönüşür”
Sigmund Freud*

Türkiye’nin bütün kentlerini etkilemekle birlikte, metalaştırma/ muhafazakârlaştırma titreşimi (rezonansı) küresel kent ilan edilip, bu yönde geniş kamu kaynaklarıyla da desteklenen İstanbul’da çok daha yoğun biçimde hissedilmektedir (Keyder, 1999). Diğer bir anlatımla, İstanbul, uzunca bir süredir, iktidar projesinin ve yarattığı çelişkilerin paradigmatik mekânıdır. Projenin ekonomik boyutu dikkate alındığında, neoliberalizm ve finansallaşma ile nitelenen ulus-ötesi ekonomik ilişkilerin ana bağlantı noktası olarak İstanbul, birikim süreçlerinin merkezindedir. Ancak bu merkezilik kenti finans merkezi olma özellikleriyle nitelemekle kalmamış, geçtiğimiz dönemde İstanbul giderek artan bir hız ve yoğunlukta bu işleve uygun bir sosyo-mekânsal dönüşüme konu olmuş, daha da ötesi mekânın kendisi finansallaşmaya başlamıştır (Göktürk vd., 2010).

Başarısı sıcak para akışının kesintiye uğramaması ile özdeşleşen birikim ve büyüme modelinin en önemli stratejilerinden biri, büyük projeler aracılığıyla kredi sağlama ve borçlanmadır. Büyük ölçekli projelere kredi sağlayan küresel finans kuruluşları açısından da İstanbul çekici bir odaktır. Sadece ihalesi yapılan 3. havalimanının mali büyüklüğü 50 milyar dolar civarındadır. Kuzey’de 3. köprü, Kanal-İstanbul ve Yenişehir Projeleri’nin toplam büyüklüğü, Türkiye Gayri Safi Milli Hasılasının dörtte birinden fazlasına karşılık gelen 200 milyar dolar civarındadır. İstanbul’un temsil ettiği bu büyük rant ekonomisi dikkate alındığında, bu süreçle iç içe geçen “el koyma yoluyla birikim” ve “yaratıcı yıkıcılık” uygulamalarının odağında da İstanbul’un olması şaşırtıcı değildir (Sönmez, 2013).

İstanbul’un küresel kent olarak dünya finans sistemine bağlanma süreci bu eklemlenmeye uygun biçimde kentin yeniden yapılandırılmasını gündeme getirdiği ölçüde, bu yeni kurguyla uyumlu olmayan mekân ve kesimlerin yerinden edilmesi ve yerlerine yeni işlev ve kesimlerin konulması geçtiğimiz dönemde İstanbul’u yoğun bir çatışma alanı haline getirmiştir. Kentsel dönüşüm ve yenileme projeleri aracılığıyla Başibüyük, Gülsuyu-

Gülensu, Tarlabası, Sulukule, Fikirtepe, Okmeydanı, Ayazma gibi görece alt gelir grupların yaşadığı alanlar dönüşüme konu olurken, Galataport, Ataşehir Finans Merkezi, Haydarpaşa, Tarihi Yarımada gibi stratejik alanlarda finans merkezi mantığına uygun yeniden işlevlendirmeler gündeme gelmiştir (Erendil, 2014).

Öte yandan İstanbul, muhafazakâr-rövanşist savaş stratejisi açısından da merkezi konumdadır. Kuşkusuz bu rövanşist stratejinin ilk hesaplaşması Ankara'ya yöneliktir. Cumhuriyet'le birlikte İstanbul'u yerinden eden Başkent'in, aldıklarının önemli bölümünü İstanbul'a iade etmesi yakın dönemde sağlanmıştır. Finans kuruluşlarının dikkate değer bir bölümü Ankara'dan İstanbul'a taşınırken, Merkez Bankası'nın taşınması konusu da gündemdeki yerini korumaktadır. Bu çerçevede İstanbul'u hegemonyasının paradigmatik mekânı olarak kurgulayan iktidar, kenti kendi imaj ve yaşam anlayışına uygun hale getirmeye yönelik olarak da kenti yeniden yapılandırmaya devam etmektedir. İnönü Gezisi yerine Topçu Kışlası başlı başına bir "rövanşist" müdahaledir. Validebağ, Çamlıca ve Taksim'e büyük ölçekli cami yapımı, kamusal mekânlarda içki kullanımına getirilen sınırlamalar, iktidarın kenti muhafazaklaştırma stratejisinin örnekleridir.

Öte yandan iktidarın ekonomik ve siyasal nitelikteki uygulamaları kadar, bu uygulamaların yarattığı sayısız çelişki ve tutarsızlıklar da en yalın biçimde kendini İstanbul'da göstermektedir. Yeni-Osmanlı yaklaşımın bir örneği olan Topçu Kışlası'nın taklidini üretmenin özü itibarıyla bir alışveriş merkezi (AVM) inşası olması, Mimar Sinan'ın yapılarını ve tarihi yarımada ve boğazın silüetini bastıran gökdelenler, iktidarın ekonomik stratejisi ile siyasal stratejisi arasında ortaya çıkan çelişkilerin mekânsal gösterimleridir (Walton, 2010). Ancak çelişkiler başka eksenlerde de kendini göstermektedir. Şimdiye kadar bütün girişimlere karşı önemli ölçüde korunmuş olan orman ve su havzalarının yoğunlaştığı İstanbul'un kuzeyinde büyük projeler aracılığıyla girişilen ekolojik dengeleri altüst edecek kıyım, çalışan sınıfların yaşam alanlarına el koyan dönüşüm projeleri, tarihi dokuda rant arayışının yarattığı tahribat dikkate alındığında, iktidar karşıtı hoşnutsuzluk ve tepkinin Gezi Parkı üzerinden İstanbul'da patlaması şaşırtıcı değildir (Şengül, 2013b).

KURUMSAL MUHALEFETİN TARİHSEL-COĞRAFİ BAŞARISIZLIĞI

Gezi protestolarının hedefinde sadece iktidar ve uygulamaları yoktur. Kurumsal siyasal alanın dışından gelen bu tepki, aynı zamanda iktidara karşı etkin bir karşı duruşu sergileyemeyen kurumsal siyasal muhalefete yönelik bir hoşnutsuzluğu da içermektedir. Muhalefetin yetersizliklerinden doğan tepkinin birincil muhatabı başta ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) olmak üzere kurumsal alandaki siyasal partilerdir. Ancak, bu konudaki başarısızlığı, etkili olamadıkları ölçüde, iktidar karşıtı duruş sergileyen sendika, meslek odaları ve demokratik kitle örgütlerinin de paylaştığını belirtmek gerekir.

Gerisinde çok sayıda nedenin bulunmasına karşın, bu etkisiz kalışta konumuz açısından üzerinde durulması gereken önemli bir boyut kapitalizmin fabrikayı merkeze koyan endüstriyel aşamasından, kent mekânına yönelen neoliberal finansallaşma aşamasına geçişine karşılık gelebilecek bir konumlanmayı soldaki muhalif siyasal parti ve hareketlerin yakın zamana kadar gerçekleştirememesidir. Bu başarısızlığın önemli sonuçlarından biri kentlerin siyasal mücadeleler açısından artan önemine karşın, solun giderek genişleyen bu siyasal alanı kullanamamasıdır.

Sol siyasi parti ve hareketler 1980 öncesi dönemde, bu ilişkiyi tahlil edip, kent mekânını siyasallaştırmayı önemli ölçüde başarmış, sermaye birikim süreçlerinde emeğin yeniden üretiminin mekânı olarak işlev gören kent, bu işlevi üzerinden esaslı bir mücadele alanı haline getirilmiştir (Aslan, 2004; Şengül, 2012). Bu tür bir strateji 1970'li yıllarda sosyalist solun olduğu kadar, CHP'nin de dikkate değer bir kitlesel desteğe ulaşmasına olanak sağlamıştır. Tam da bu nedenle, 12 Eylül darbesinin önemli hedef ve başarılarından biri bu ilişkiyi koparmak olmuştur (Ozan, 2012).

Bugün karşı karşıya kalınan 1980 öncesi dönemin tam tersi bir durumdur. Hegemonik söylem ve pratikler ekonomi ve birikim süreçlerini küresel düzeyde belirlenen ve bu nedenle de ulusal siyaset için dışsal ve teknik bir alan olarak başarıyla tanımlamıştır. Ekonominin siyaset dışı bırakılışının doğrudan sonucu, mekânın metalaşmasına yönelik genel çerçevenin de siyasal alanın geniş ölçüde dışında kalması ve kentsel sorunun siyasal mücadelenin temel eksenlerinden biri haline getirilememesidir. Öte yandan iktidar için tersi bir durum söz konusudur; geçtiğimiz dönemde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) giderek artan biçimde iktidarını kentler üzerinden kurmaya yönelmiş, bu durum AKP'nin kent yoksullarının da desteğini alarak iktidarını azımsanmayacak bir süredir devam ettirmesini mümkün kılmıştır (Şengül, 2012; Tuğal, 2013).

Kent mekânının iktidar ve muhalefetin siyasal stratejilerindeki yeri açısından iyi bir örnek 2011 Genel Seçimleri'dir. AKP'nin seçim programı bir genel seçimden çok yerel seçim manifestosu niteliğindedir. "Çılgın Proje" söylemi etrafında İstanbul odaklı büyük ölçekli projeler seçim stratejisinin asli unsuru olurken, genel seçim süreçlerinde öne çıkmasına alışık olduğumuz ekonomik, sosyo-kültürel ya da siyasal nitelikteki birçok konu kıyıda kalmıştır. Kısaca AKP, seçimlere kent mekânını ekonominin yanında siyasetin de merkezine yerleştirerek girmiştir. CHP'ye baktığımızda, tam tersi yönde bir seçim stratejisi vardır. Seçim bildirgesi alışılacağı gibi, ekonomik ve toplumsal sorunlara vurgu yaparken, mekân odaklı bir yaklaşımı öne çıkarmamış, çılgın projelerin karşısına aile sigortası konulmuştur.

CHP'nin neoliberal gerçekliği kabullenışı seçim dönemiyle sınırlı değildir. İstanbul'a yönelik büyük projeler başta olmak üzere, iktidarın bir bölümü dış krediler yoluyla finanse edilmesi öngörülen büyük projeleri konusunda da sistematik bir muhalefet sergilenmemiştir. Benzer muğlaklıklar kent mekânını şekillendiren diğer politikalara yönelik olarak da vardır. Kentsel dönüşüm ve yenileme, afet, kentsel rantlar ve plan değişiklikleri, el koyma yoluyla birikim, yerinden etme, ulaşım politikaları gibi geniş halk kesimlerinin yaşamına yakından etkide bulunan alanlarda sistematik bir konumlanmaya gidilemediği görülmektedir.

Nitekim keyfi imar planı değişiklikleri konusundaki ikircikli tavırların bir sonucu olarak, gerçeği yansıtsın ya da yansıtmassın, Gezi Parkı'nı dönüştürmeye yönelik yapılan imar planı değişikliğinin sorumluluğu kamuoyunda AKP yanında, CHP'ye de yüklenmiştir. Bu tür bir algının gerisinde CHP kontrolündeki belediyelerin birçok örnekte rant merkezli imar planı değişikliklerinin karşısında durmak yerine, kaynak yaratma adına parçası haline gelmeleri vardır.

Kent sorununun merkezinde yatan temel dinamikleri siyasallaştıramadığı bir durumda, kurumsal siyasal alanda konumlanan muhalefetin iktidara yönelik eleştirileri yolsuzluk, demokratik olmayan karar verme süreçleri, yandaş gözetme gibi konulara yönelmiş, ancak bu süreçlerin gerisindeki

temel nedenler tartışmaların dışında bırakılmıştır. Bu stratejinin, 2014 Yerel Seçimleri'nde, kamuoyuna yansıyan yolsuzluk ve rüşvet belgelerine karşın başarılı olamaması bu nedenle şaşırtıcı değildir.

Muhafazakârlaştırma projesi karşısında da benzer bir başarısızlık söz konusudur. İktidar muhafazakârlaştırma stratejisinde saldırgan bir tutumla kentlerin bütününe hedefine koyup, yaşam biçimlerine ve kamusal yaşama yönelik dayatmacı hale gelirken, karşısında bu konuda da strateji geliştirmekte zorlanan bir muhalefet vardır. Son birkaç seçimde alınan sonuçlar muhalefeti muhafazakârlığı doğrudan karşısına alan kutuplaştırıcı bir siyasal stratejiden, toplumun geniş bir bölümünün muhafazakârlığa daha yakın olması nedeniyle, kaçınılması gerektiğine ikna etmiştir.

Özet olarak başta ana muhalefet partisi olmak üzere kurumsal alanda mücadele eden partiler, iktidarın metalaştırma ve muhafazakârlaştırma projesinin ekonomik ve siyasi özüne yönelmeden, belirti ve yan etkilerine yoğunlaşan bir mücadele stratejisi izlemiştir. Sonuç iktidarın her iki alanda ilan ettiği savaşta önemli mevziler kazanması ve bu güvenle daha da saldırgan bir stratejiye yönelmesi olmuştur.

Öte yandan benzer bir durum Kürt siyasal hareketi için de geçerlidir. Barış süreci üzerinden şekillenen siyasal strateji iktidarın metalaştırma ve muhafazakârlaştırma projesi karşısında etkin bir tavır alamamış, kent mekânına yönelik stratejiler büyük ölçüde Kürt sorunu ekseninde şekillenmiştir.

Kurumsal alanda siyasal partilerin iktidarla mücadelede etkisiz kalışı her iki alanda da daha açık tavır alıp, mücadele eden meslek odaları, sendikalar ve kentsel hareketlerin etkili olmasını da önemli ölçüde engellemiştir.

GEZİ SÜRECİ VE SONRASINDA SİYASET

Kurumsal siyasal alanda yaşanan bu başarısızlıklar ve yetersizliklerin yarattığı tıkanmanın bir sonucu olarak toplumsal alanda biriken hoşnutsuzluklar, Gezi Parkı protestolarıyla patlamış ve mevcut siyasal sistemin dışına taşarak bir başka siyaset tarzının daha mevcut olduğunu ve belki daha da önemlisi, mevcut siyasal dengeleri yeniden tanımlayacak potansiyelleri içinde taşıdığını göstermiştir (Özdek, 2013). Protestocuların dikkate değer bir bölümü, özellikle gençlik, kurumsal siyasal sistemin ve siyaset tarzının en azından kendilerini temsil etmekten çok uzakta kaldığını ve yeni bir siyaset tarzına ihtiyaç bulunduğunu ifade etmektedir.

İki Farklı Siyaset Tarzı

Hâkim siyaset tarzı kurumsal siyasal sistem içinde konumlanıp, ulus-devlet merkezli bir siyasal alanı ve topraksal örgütlenme biçimini temel alan görece merkezîyetçi ve hiyerarşik yapılar olarak endüstriyel kapitalizmin çelişki ve bölünmelerini esas almıştır. Siyasal partiler siyasal sistemin merkezinde yer alırken, sendikalar, meslek odaları ve dernekler kurumsal siyasal alanın tamamlayıcı unsurları olarak görülür. Öte yandan siyasal partileri demokratik süreçlerin odağına koyan hâkim siyaset kurgusu, sosyal hareketleri siyasal sistemin çeperine yerleştirir. Toplum ve örgüt çıkarı karşısında bireyin ikincilleştiği bir toplum birey ilişkisi söz konusudur (Giddens, 2008).

Ulus devlet ve endüstriyel kapitalizme odaklanmış siyasal-mekânsal düzenlerin uzunca bir süredir bir kriz içinde olduğunu biliyoruz. Bu krizin birincil siyaset açısından önemli sonuçlarından biri, temsili demokrasinin kendisinin derin bir krize girmesidir. Bu krizin işaret ettiği yetersizliklerin yarattığı boşlukta doğan filizlenen siyaset tarzı ulus-devlet ötesi bir siyasal alana işaret etmektedir. Birincil siyasetin sabitlikleri karşısında akışkanlığı temsil eden bu tarz, bu özelliğinin bir parçası olarak sürekli bir yer-yurtsuzlaşma dinamiğini huzursuz biçimde içinde taşımaktadır (Deleuze and Guattari, 1987; Hardt and Negri, 2009). Dikey örgütlenme yerine yatay örgütlenme ve hiyerarşi karşıtlığını vurgulayan bu siyaset tarzı yerel ve âdem-i merkezîyetçi olmakla birlikte, yerelciliği kabullenmez, kalıcı örgütlenme yerine, durumsal olarak bir araya gelmeyi ve sanal iletişim kanallarını yoğun kullanmayı yeğler. Toplumsal hareketler siyasetin merkezine yerleştirilirken, siyasal partiler siyasetin çeperine konulur. Siyasal süreçlerin merkezinde, görece soyut toplumsal ülküler değil, siyasal bir özne olarak arzulayan birey ve bireyin özgürlüğü vardır (Lang ve Levitsky, 2012).

Bu tür bir siyaset yaklaşımının eleştirel kanadının düşünsel temsiliyetinde Foucault'un yaklaşımı öne çıkmakla birlikte, paradigmatik çerçeve Deleuze'un çalışmalarında belirginleşmektedir (Şengül, 2013a). Deleuze, toplumsal yaşamı bir ağaç formu biçiminde kurgulayan birincil siyaset yaklaşımı karşısında, çimenlerin bağımsız köklerden beslenen biçimine işaret eden "rizomatik" toplum ve siyaset kurgusunu öne çıkarmaktadır (Deleuze ve Guattari, 1987).

Bu iki siyaset yapma biçimi arasındaki çok büyük paradigmatik nitelikte farklılıklara karşın aralarındaki ilişki açısından dikkat edilmesi gereken konu, her iki siyaset tarzı içinde farklı siyasal eğilimlerin, tercihlerin ve sınıf pozisyonlarının bulunduğuudur. Bu çerçevede nasıl birincil siyaset alanı kendi içinde sınıfsal ve diğer akslar boyunca çatlaklar ve ayrışmalarla niteleniyorsa, ikincil siyaset tarzı da benzer çatlaklar etrafında tanımlanmaktadır.

Öte yandan, tam da bu nedenle ideal tipler olarak sunduğumuz bu iki tarzı, farkları ve çelişkilerinden yola çıkarak birbirlerinin alternatifini olarak görmek, ya da birincil siyasetin yerini ikincil siyaset tarzına bırakacağı öngörüsü en azından yakın gelecek için desteklenebilir değildir. Öngörülebilir gelecekte bu iki siyaset tarzının da siyasal alanın kalıcı güçleri olarak kalacakları söylenebilir. Gezi Parkı eylemleri göstermiştir ki, bu iki siyaset biçimi içinde eleştirel ve sol konumlardaki aktörler, aralarındaki gerçek ve sıkıntı yaratacak büyük farklara karşın bir araya gelebilmektedir. Daha da önemlisi bu tür bir etkileşime her iki taraf da ihtiyaç duymaktadır. Bütün yetersizliklerine karşın birincil siyaset alanında konumlanmış TMMOB, Türk Tabipler Birliği, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) ve benzeri örgütler ile sosyalist partilerin birikimi ve eleştirel duruşu ile ikincil siyasetin gençlikte ifade bulan enerjisinin bir araya gelişi, bu tür bir geniş başkaldırıyı mümkün kılmıştır. İzleyen bölümde bu tür bir araya gelişin nasıl inşa edildiğine yoğunlaşacağız.

Aşağıdan Yukarı Popülist Siyaset Örneği Olarak Gezi Direnişi

Geçtiğimiz dönemde gerek kurumsal siyasal alan gerekse bu alanın dışında örgütlenen muhalefet kentlerde geniş toplumsal taban edinmekte başarılı olamamıştır. Bu durumda Taksim Dayanışması etrafında inşa edilen "Gezi Parkı'nı korumak" gibi kısmi bir talebin niçin böylesi geniş bir toplumsal destek bulduğu açıklanmalıdır.

5. Bu çalışmada kullanılan popülizm tanımlaması için Laclau (2005)'e bakınız.

Temel bir tespiti yaparak bu konuya eğilmek gerekir, Gezi Parkı eylemleriyle birlikte, eleştirdiği seçkinlerin yerine hızla geçen AKP iktidarı karşısında, geniş halk kitlelerinin yer aldığı siyasi bir çatlak ve cepheleşme etrafında örgütlenen yeni bir siyaset biçimi ortaya çıkmıştır. Bu siyaset tarzı, ortaya çıkardığı cepheleşme ve talep biçimiyle bu ölçekte sık sık karşılaşmadığımız “aşağıdan yukarı popülist siyaseti” gündeme getirmiştir (5).

Gezi başkaldırısının sınıfsal profili üzerine bir dizi önemli tartışma yapılmakla birlikte (Boratav, 2013; Tonak, 2013), söz konusu hareketlenmeleri ortaya koydukları talepler etrafında anlamak önemlidir (Laclau, 2005). İktidarın şiddet kullanarak bastırmaya çalıştığı Gezi Parkı'nın korunmasına yönelik talep, geniş ve heterojen halk kitlelerinin iktidara yönelik farklı rahatsızlık ve taleplerinin temsilcisi rolünü üstlenerek, bir yandan iktidarla halk arasındaki ayrıştırıcı, diğer yandan da heterojen kitleleri bir araya getiren çimento işlevi görmüştür. Gezi Parkı'nın korunması talebinin sadece bir parkın korunması meselesi olmadığına iki tarafta da vurgulanmasının nedeni, bu talebin birçok farklı talebi ifade eden bir “boş gösteren” işlevi görmesidir. Böylesi bir “boş gösteren” çok farklı taleplerin temsilcisi olarak kabul edildiği ölçüde, sınıfsal, etnik, dini ve nesil temelli farklılıkların aşılmasına da olanak sağlamıştır.

Bu durum, ironik bir biçimde, iktidarın uzun süredir izlemekte olduğu siyasal stratejinin baş aşağı çevrilerek karşısına konulmasıdır. Yukarıdan aşağı inşa ettiği popülizmin odağında yer alan iktidar, Gezi başkaldırısıyla birlikte, tabandan inşa edilen popülist stratejinin bir araya getirdiği “çapulcu”, “marjinal”, “ayak takımı” olarak nitelenen halk kesimleriyle karşı karşıya kalan “yeni seçkinler” konumuna itilmiştir.

Kurumsal siyasal alanda muhalefetin başaramadığını açık bir liderlik olmadan örgütlenen tabandan popülizmin nasıl başardığını yanıtlamak gerekirse; birinci neden aşağıdan yukarı gelişen bu sürecin güçlü bir örgüt ya da liderliğinin bulunmamasıdır. Bu durum hem örgütlü hem de örgütsüz kesimler açısından katılımı özendirmiştir. Kurumsal siyasetin dışında konumlanan başta gençlik olmak üzere çeşitli kesimlerin yoğun katılımının temel nedeni, güçlü bir liderlik ya da örgütü değil kendilerini sürecin ana faili olarak hissetmeleridir. Kurumsal siyaset alanından sürece doğrudan katılan ya da destek veren siyasal parti ve örgütler açısından da böylesi bir geniş hareketlenmenin kendilerine rakip olabilecek türden bir örgüt ve liderliğe sahip olmaması özendirici olmuştur. Tam da bu nedenle, birincil ve ikincil siyaset alanlarında siyaset yapanların görece sorunsuz bir araya gelmesi ve geniş bir katılımın önünü açılması mümkün olmuştur.

Böylesi geniş bir destek ve katılımın ortaya konulan talebin niteliğiyle de yakından ilgisi vardır. “Gezi Parkı'na dokunma” talebi çok kısmi bir talep olmakla birlikte, bu talebin sürece destek veren iktidar karşıtı farklı kesimlerin başka alanlardaki rahatsızlık ve talepleriyle çatışan yönü yoktur. Tam da bu nedenle böylesi bir talep tüm diğer taleplerin sözcülüğünü yapan bir temsilciye, bir “boş gösteren”e kolayca dönüşebilmiştir.

Öte yandan Gezi Parkı başkaldırısının geniş bir tabana yayılmasını sağlayan bu özellikleri, sürdürülebilirliği açısından zayıf yönler olarak karşımıza çıkmaktadır. Güçlü bir liderlik ve örgütün bulunmayışı, pragmatik bir şekilde bir araya gelişini olanaklı kılsa da, süreç uzadıkça çok farklı örgüt ve yapılar yanında örgütsüz geniş kitlelerin bir arada tutulmasının önemli bir sorun haline gelmesi kaçınılmazdır (Laclau, 2005). Yukarıdan aşağı popülist hareketlerde, kitleler bağlarını dikey biçimde

doğrudan lider ve örgütle kurduklarından, yatay ilişkiler ve heterojenliğin yarattığı sorunlar ikincilleşir. Gezi hareketlenmesi için bu türden bir mekanizmanın olmaması sorun olmakla beraber, katılımcıların önemli bir bölümünü cezbedenin bu özellik olduğu düşünüldüğünde, böylesi bir mekanizmayı hiyerarşik bir anlayışla kurmaya çalışmanın kendisi de verili şartlar altında anlamlı değildir (Şengül, 2013b).

Benzer bir sorun, tüm talepleri eklemleyen ve temsil eden talep açısından da vardır. Popülist siyasetin erken aşamalarında çok farklı taleplerin, temsil kabiliyeti yüksek bir kısmı talep tarafından temsil edilmesi mümkündür. Başlangıçta dayanışma ve birlikte durma arzusu temsil sorununu ikincilleştirse de, hareket belli bir aşama ve olgunluğa ulaştıktan sonra, talepler arasındaki bağın çok daha esaslı ve ikna edici biçimde kurulması farklı kesimlerin bir arada tutulabilmesinin koşulu haline gelir (Laclau, 2005). Bu tür bir talep formülasyonu görece dağınık bir yapıda zor görünmektedir.

Nitekim Gezi süreci zaman içinde ivmesini yitirme sorunuyla karşı karşıya kalmış, süreci forum ve meclisler yoluyla sürdürme yönündeki arayışlar da zaman içinde sönmüştür. Kentsel toplumsal hareketlerin yükselişinin ardından bu tür gerilemelerin yaşanması yaygın bir durum olmakla birlikte, bu gerilemeyi bir başarısızlık olarak değerlendirmek yanıltıcı olacaktır. Gezi Parkı'nı dönüştürmeye yönelik projenin rafa kaldırılması kendi başına bir kazanımdır. Ancak daha da önemlisi Gezi başkaldırısı kentsel alanda ortaya çıkan çelişiklerden doğan siyasal alanın potansiyellerini göstermesi açısından önemli ve geleceğe yönelik dikkate değer ipuçları veren bir deneyim olmuştur.

GELECEĞİ DÜŞLEYEREK KURMAK

Önümüzdeki dönemde bu deneyimden siyasal bölünmenin iki tarafında da ne tür dersler çıkarılacağı ve ne tür yeni örgütlenme modellerinin belirginleşeceğini bugünden söyleyebilmek mümkün değildir. Bununla birlikte, bu deneyimin ortaya çıkardığı bazı ipuçlarını değerlendirebilecek durumda olduğumuz da açıktır.

Kimlikler Yerine Talepler Etrafında Kentsel İttifak

Gezi Parkı başkaldırısından çıkarılabilecek önemli derslerden biri, çok geniş bir kesimi bir araya getirebilmesidir. Bu tür bir araya gelişin başarılı oluşunun önemli bir nedeni ortaya çıkan fiili ittifakın farklı kesimlerin birbirlerini tanıması üzerinden değil, ortak bir talep üzerinden gerçekleştirilmesidir. Bu çerçevede uzun süreli birikimlerin ve yatkinliklerin görece katılaştırdığı kimlikler ve aidiyetler üzerinden düşünmek yerine, Gezi Parkı örneğinin de gösterdiği gibi, kenti savunmak üzerinden belli ilkelere bağlanmış bir birliktelik inşası mümkündür. Mevcut siyasal parti, grup, dernek ve hareketlerin görece güçlü bağlarına karşılık, toplumcu bir kent projesi için oluşturulan cephenin daha gevşek bağlar aracılığıyla bu kesimler arası etkileşimi sağlaması başarılıdır. Böylece mevcut aidiyet ve mücadeleler var olan örgütlü yapılar aracılığıyla sürdürülürken, kentsel alana yönelik daha çoğulcu platform etrafında bir araya gelinebilmiştir. Bu bir araya geliş mümkün kılan bir araya gelenlerin özellikleri değil, etrafına ortaklaştıkları taleptir.

Kent Hakkı Talebinden Yaşam (Mekânı) Hakkına

Bu türden birleştirici bir siyasetin merkezinde yer alacak temel talebi (Laclau'nun tanımlamasında boş gösteren olarak tanımlanan temel talep)

tanımlamanın, dışardan verili bir reçete olamayacağı gerçeğini de gözden kaçırmadan, belli bir değerlendirme yapılabilir. Lefebvre’i izleyerek Harvey bu ana temsilci rolündeki talebi “kent hakkı” olarak tespit etmektedir (Harvey, 2012). Bazı kentsel mücadelelerde hâlihazırda kullanılmakla birlikte, Harvey’in kendisinin de kabul ettiği gibi, kent hakkı kavramı birçok açıdan çok geniş ve çoğu durumda kenti talan edenlerin taleplerini bile içerebilecek bir esnekliğe sahiptir. Dahası kavramın hedefinde büyük ölçüde orta sınıf yer almaktadır.

Eğer iktidar karşısında geniş bir karşı iktidar bloku oluşacaksa, hegemonik iktidar bloğunun özellikle alt gelir grubu öznelere de seslenebilecek bir başka talep formülasyonuna ihtiyaç vardır. Gezi protestolarının merkezinde kamusal bir alan olan parkın korunması talebinin bulunduğu ve verilen mücadelenin daha önce verilen birçok kentsel mücadelenin tersine başarılı olduğu düşünüldüğünde, kentsel mücadelenin merkezine kamusal alanın korunması talebinin konulması akılcı görünmektedir. Ancak bu kavramın temsil kabiliyetiyle ilgili temel sorun, kamusal alanın büyük ölçüde özel alanı dışarıda bırakan tanımlanışı nedeniyle, konut ya da barınma hakkı gibi özel alana yönelik talepleri temsil etme kapasitesinin sınırlı kalmasıdır. Tam da bu nedenle, kamusal mekân hakkını öne çıkaran bir strateji orta sınıf açısından bir çekiciliğe sahip olsa da konut sorununu yoğun biçimde yaşayan alt gelir grupları açısından aynı etkiyi yaratmayacaktır.

Tam da bu nedenle geçtiğimiz dönemde özellikle gecekondu alanlarını hedefleyen kentsel dönüşüm projeleri karşısında “barınma hakkı” talebi bu süreçten olumsuz etkilenen alt gelir grupları arasında dikkate değer bir karşılık bulmuştur. Ancak kentsel mücadelenin merkezine “barınma hakkı” talebinin konulması durumunda bu kez de orta sınıfların büyük ölçüde dışarıda bırakılması söz konusu olacaktır.

Özetlemek gerekirse, kent hakkı soyutluğu nedeniyle bir yana bırakılıp, kamusal mekân hakkı ya da barınma hakkı gibi daha somut talepler öne çıkarıldığında, bu kez de söz konusu taleplerin kentin farklı kesimlerini ortaklaştırmakta yetersiz kalması kaçınılmaz görünmektedir.

Metalaştırma yanında muhafazakârlaştırma çabalarının da hedefinde kamusal, yer yerde özel yaşam alanlarımızın bulunduğunu, benzer biçimde doğanın da aynı kaderi paylaştığı daha önce vurgulanmıştı. Bu işgal ve sömürgeleştirme yaşam alanlarını ortadan kaldırdığı ölçüde en temel hak olan “yaşam hakkına” yönelik kapsamlı bir saldırıya dönüşmüş durumdadır. Tam da bu çerçevede, yaşam (alanı/mekânı) hakkı, çalışan sınıf katmanları yanında, etnik, toplumsal cinsiyet ve benzeri ayrımları aşarak, iktidar karşıtı cepheyi genişletilmesine olanak sağlayacak biçimde geniş halk kesimlerine seslenebilme kapasitesine sahip temel bir talep olarak öne çıkmaktadır.

Yüzde 50’den, 99’a Karşı 1’e

İktidar karşıtı blok içinde farklı grupların bir araya geliş biçimleri ve bu bir araya geliş mümkün kılan talep kadar, oluşturulan cephenin dış sınırlarının nerede çizileceği de önemlidir. Protestoların belli bir aşamasında iktidar “sokağa çıkmayan bizim yüzde 50” tanımlamasıyla kendi açısından bu bölünmenin sınırlarını tanımlamıştır. Soru iktidar karşıtı cephenin ortadan bölünmeyi kabullenip kabullenmediğidir. Bir başka seçenek ABD finans merkezinin işgali sırasında gündeme gelen “99’a karşı 1”dir (Lang ve Levitsky, 2012). Bu tür bir tanımlama iktidarın

çizdiği siyasal çerçevenin dışına çıkan bir siyasal hat tanımlamayı gerektirmektedir.

Böylesi bir tanımlama bir yandan bugün kentleri ve yaşamı şekillendiren neoliberal politikaların yol açtığı metalaştırma ve savaş mantığına eşlik eden otoriterleşmeyi hedefine koyarken, aynı zamanda muhafazakarlaştırma projesinin inanç temelli olmaktan çok, bir siyasal destek manivelası olarak işlev gördüğünü gösterme göreviyle karşı karşıyadır. Bu tür bir söylem ve ona eşlik eden pratikler etkin biçimde inşa edilebildiği ölçüde, işgalci ve sömürgeci küçük azınlık (yüzde 1) karşısında, geniş halk kesimlerini (yüzde 99) aynı siyasal hatta çekebilecek bir mücadelenin önü açılacaktır. Öte yandan, kültürel/ideolojik tercihlerle tanımlanmış muhafazakarlaştırma projesine odaklanılıp, yaşam tarzı, laiklik, inançların tartışıldığı hâlihazırdaki mücadele eksenini kabullenilecekse, siyaset “yüzde 50’ye yüzde 50” olarak tanımlanan bölünme üzerinden biçimlenmeye devam edecektir.

Bu konuda 3. Köprü üzerinden yaşanan tartışma iyi bir örnektir. İstanbul’un kuzeyindeki orman ve su havzalarını yok etmek pahasına inşasına karar verilen 3. Köprü, aynı zamanda mevcut kenti kuzeye kaydıran daha geniş bir stratejinin parçası olduğu ölçüde, mevcut kente ve kentlilere değil, kuzeyin gelişmesinden yararlanacak vurgunculara hizmet edecektir. Bütün çabalara karşın bu süreç metalaştırma boyutuyla siyasal gündemde yer bulamazken, köprüye Yavuz Sultan Selim adının verilmesi muhafazakarlık boyutunu gündeme getiren yoğun bir tartışmaya yol açmıştır. Bu isme itirazın gerisinde iyi nedenler olsa da, tartışmanın muhafazakarlık siyasetine odaklanması, konuyu yüzde 50’ye karşı yüzde 50 siyasetine sıkıştırmıştır.

Siyasal bölünmenin bu ekseninde tanımlanması sorunu Gezi Parkı örneğinde de kendini göstermiştir. Parkın korunması yönündeki talebin meşruluğu ve elde ettiği başarı bu mücadelenin bazı sınırlılıklarına işaret etmeye engel olmamalıdır. Topçu Kışlası taklidi Alışveriş Merkezi (buradan sonra AVM) inşası karşısında verilen mücadele bu tür gelişmelerden olumsuz etkilenen esnafın desteğini kazanacak bir açılımı başaramamıştır. Dahası seslenen kesimleri genişletmeye yönelik olarak toplumun geniş bir kesiminde giderek derinleşen kredi kartı ve benzer mekanizmalar aracılığıyla borçlanma sorununu da yeteri ölçüde öne çıkarılamamıştır.

Nitekim iktidar, karşısında oluşan cephenin genişleme olasılığını gördüğü için, bu alana yapılması öngörülen AVM yapımını askıya almış, protesto eylemleri sırasında camide içki içildiği, kadınların taciz edildiği yönünde ürettiği doğruluğu tartışmalı iddialarla ortaya çıkan siyasal karşı karşıya gelişi, bir kez daha muhafazakarlık alanına çekme yoluna gitmiştir. Dahası ironik bir biçimde protestoların esnafı zarara uğrattığı söylemiyle AVM karşıtı bir harekete karşı, esnafın desteğini kazanmaya yönelik bir arayışa da girmiştir.

Bu örneklerin de gösterdiği gibi, iktidar karşısında aşağıdan yukarı örgütlenen popülist cephenin önümüzdeki dönemde kendi örgütlenme biçimine ilişkin olduğu kadar, mücadelenin dış sınırlarının nasıl çizileceğine yönelik olarakta bir stratejiye ihtiyacı vardır. Söz konusu çizginin çekilmesinde iktidarın seslendiği kitlelere yönelik yeni bir yaklaşım ve söylemin de geliştirilmesi gerekmektedir. Yaşam biçimi farkları üzerinden oluşturulan çatlaklar üzerine köprüler oluşturan ve bölüşüm ilişkilerinde iktidarın uygulamalarından doğan çelişki ve tutarsızlıkları ön

plana çıkararak böyle bir strateji siyasal çatlağı daha geniş kitleleri yanına çekerek yeniden tanımlayacaktır.

Muhالیf Mekânsal Pratiklerden Karşı İktidar Pratiklerine

Raymond Williams (1977) toplumsal alanda yer alan kültürel yapıları baskın, ikincilleşmiş ve filizlenen olmak üzere üç kategoriye ayırarak tanımlar. Her bir kültürel yapının hangi kategoride yer aldığı bu kültürel yapıyı sahiplenen kesimlerin iktidar ilişkileri karşısındaki konumlanışıyla yakından ilişkilidir. İktidar ilişkilerinde hâkim kesimlerin ürettiği kültürel yapıların baskın olması da, iktidar ilişkilerinde güç yitiren kesimlerin kültürünün zaman içinde ikincilleşmesi de şaşırtıcı değildir.

Bu üçlü sınıflandırmanın kültürel pratiklerin de bir parçası olan mekânsal yapıların sınıflandırılmasında da kullanılması mümkündür. Günümüzün baskın mekanları olarak finans ve iş merkezlerini, “rezidans” ve kapalı siteleri, alışveriş merkezlerini gösterebiliriz. Öte yandan dönüşümün hedefi haline gelen gecekondu alanları, geleneksel orta sınıf yerleşmeleri ikincilleşmiş mekânlar olarak tanımlanabilir. Gezi sürecinde ortaya çıkan yeryüzü sofraları, kollektif yaşam ortamları, işgal evleriye filizlenen mekânlar olarak belirginleşmektedir.

Yakın zamana kadar iktidar karşıtı geleceği temsil eden filizlenen kültürler/mekânlar üzerine fazlaca örnekleme yapılamaması iktidarın tesis ettiği hegemonyanın bir göstergesiydi. Gezi protestolarının en önemli başarılarından biri bu hegemonyayı çatırdatması yanında, yeni mekânsal pratiklerin filizlenebileceği bir alanı yaratması da oldu. Ne derece yeşerip boy atacaklarını henüz öngörmek mümkün olmasa da, bu kültürel/mekânsal filizlerin yeni bir toplum/kent inşasının başlangıcı olma potansiyeli taşıdıklarını bir döneme girmiş bulunuyoruz.

Gezi Parkı'nın baskın bir mekânsal form olan alışveriş merkezine dönüştürülmesine gösterilen tepki, çok kısa bir sürede Gezi Parkı'nı ikincilleşmiş olmaktan çıkarıp, filizlenen mekâna dönüştürme başarısını gösterdi. Gezi Parkı ikincilleşmiş ile filizlenen arasındaki bir ittifakın mekânı haline gelirken, parkta kurulan çadırlar, nöbet ve benzeri pratikler, paradan arındırılmış kamusalılık, herkese açık kütüphane, kantin ve yemekhane kapitalist kentte unutulmaya yüz tutan toplum merkezli değerleri kentin kalbine tekrar yerleştirmiştir.

Ayrıca vurgulanması gereken bir başka mekânsal pratik, Taksim Meydanı'nda duran adamdır. Metalaşma sürecinin tetiklediği hızın biraraya gelişlerin mekânı olarak kenti giderek imkânsızlaştırması karşısında, Taksim'in ortasında saatlerce durmak hızın temsil ettiği tüm olumsuzlukların da bir eleştirisi haline gelmiştir. Tam da bu çerçevede daha önce ilgi uyandıran “yavaş kent” deneyiminin, aynı derecede olmasa da ilgi uyandıran bir mekânsal pratik ve deneyim olduğuna dikkat çekmek gerekir.

Bu sürecin bir sonraki adımı olan kent meydanları, parkları ve sokaklarında gerçekleştirilmeye başlayan forumlar kapitalist kentin bir başka sorunu olan karar verme süreçlerine yönelen bir tepki olarak okunmalıdır. Gezi Parkı'nı AVM'ye dönüştürme kararının kamuoyu ile paylaşılmadan apar topar ve polis zoruyla uygulamaya sokulmak istenmesine bir tepki olarak doğan bu hareketlenmenin süreç içinde hiyerarşi öngörmeyen tartışmaların yapıldığı forumlara yönelmesi anlamlıdır.

Benzer biçimde iktidarın yoksullara sadakasına dönüşen iftar çadırları, ya da lüks otellerde verilen iftar yemekleri karşısında, başta sokaklar olmak üzere kamusal alanlarında bir zincir oluşturacak biçimde kurulan iftar sofraları hâkim mekânsal pratiklere meydan okuyan karşı hegemonik pratikler olarak öne çıkmaktadır. “Yeryüzü sofraları” olarak adlandırılan bu mekânsal pratik bir yandan sınıfsal ayrışmaları vurgulayan iftar sofralarına meydan okurken, diğer yandan da iftar sofralarını laik kesime de açarak laik-dini bütün ayrımı üzerinden yaratılan yarılma hattı üzerine bir köprü inşa etmiştir.

Alışveriş merkezlerine sıkıştırılan kamusal ve kamusal alan fikrine de meydan okuyan bu yeni mekânsal pratikler bir yandan bu dayatmaların tek alternatif olmadığını gösterirken, diğer yandan da hâkim iktidar yapılarının toplumsal yaşamı anlamlı kılan mekânları sömürgeleştirme girişimlerine karşı yaşam (mekânı) hakkını öne çıkarmıştır.

BİTİRİRKEN: GEZİ BİR OLAY MI?

Henüz Gezi başkaldırısının bir olay olup olmadığına karar verebilecek konumda değiliz. Ancak Gezi'nin bir olay olma potansiyelini taşıdığı da bir gerçek. Bu potansiyel ve ortaya çıkan ipuçlarını tartışmadan önce olay kavramından ne anlaşılması gerektiğini açık hale getirmekte yarar var. Olay kavramı Badiou'dan, Zizek ve Deleuze'a kadar geniş bir kesim tarafından tartışılmakla birlikte, bu konuda kapsamlı bir tartışmayı bu makale çerçevesinde yapmak anlamlı görünmüyor. Bu nedenle izleyen bölümde seçmeci davranarak olay kavramını Swell'in tanımladığı biçimde kullanacağız (Sewell, 2005).

Sewell olayı hâkim yapı ve ilişkilerde radikal bir kopuş ve kalıcı değişime yol açabilme gücüne sahip bir dizi oluş ve etkileşim olarak tanımlar. Ancak birçok düşünürün toplumu tek bir yapı etrafında anlama çabasından farklı olarak Sewell, günümüz toplumlarının çoklu yapılardan oluştuğunu ve bu nedenle de olay niteliğindeki bir gelişmenin belli bir yapı etrafında ortaya çıksa bile, diğer yapılar üzeinde de etkiler yarattığını öne sürer (Sewell, 2005, 227-8). Ancak bu müdahale bazı yapıları daha derin etkilerken, bazı diğer yapılar üzerindeki etkisi daha sınırlı kalabilir.

Bu tanımlama çerçevesinde Gezi'nin bir olay olup olmadığı sorusuna yanıtlayabilmek için, bir olay namzeti olarak Gezi başkaldırısının ilgili yapı ve toplumsal ilişkilerde kalıcı değişimler yaratıp yaratmadığına bakılması gerekir. Gezi başkaldırısının iktidarın büyük ölçüde kendisini kentlerde gösteren politika ve uygulamalarına karşı duyulan geniş hoşnutsuzluk yanında, bu uygulamalar karşısında etkisiz kalan muhalefete de bir tepki olarak ortaya çıktığını biliyoruz. Bu durumda Gezi başkaldırısının bir olay olup olmadığına yönelik bir değerlendirmede, öncelikli olarak Gezi'nin hedefine koyduğu bu iki yapıda ne ölçüde kalıcı sayılabilecek değişimler yarattığına bakılması gerekir.

Gezi başkaldırısının patlak vermesine kaynaklık eden Gezi Parkı'nın bir AVM'ne dönüştürülmesi projesi, protestolar neticesinde uygulamaya sokulamamıştır. Ancak Gezi Parkı'nın korunması talebinin, bir boş gösteren olduğu ölçüde, iktidarın çok geniş alana yayılan uygulamalarına yönelik kapsamlı ve çok boyutlu bir rahatsızlığı temsil ettiği düşünüldüğünde, başkaldırının bir olay olarak görülmesi için Gezi Parkı'nın korunmuş olması yeterli değildir. Gezi sonrası süreçte açıkça görülmüştür ki; iktidar rant odaklı politika ve uygulamalarına hız kesmeden devam etmektedir. Gezi sonrası temelleri atılan 3. köprü ve 3. havalimanı gibi

büyük ölçekli projeler izleyen süreçte hızla uygulamaya konulmuştur. Validebağ gibi Gezi bileşenlerinin daha sonra direnç gösterdiği projelerin uygulanmasından da vazgeçilmemiştir. Benzer biçimde, gösterilen yaygın direnişe rağmen, HES projeleri de sürdürülmektedir. Bu verilerin ışığında Gezi başkaldırısının ortaya çıkışına neden olan politika ve uygulamalarda iktidar bir tutum değişikliğine gitmemiştir. Ancak bir kez daha altını çizmek gerekiyor ki, Gezi protestolarının bu alanda yarattığı etkinin ölçülebilmesi için gerekli zaman geçmemiş olması nedeniyle, bu konuda kesin bir yargıya varmaktan kaçınmak gerekir.

Bu durum kurumsal siyasal alana yönelik Gezi bileşenlerinin ifade ettiği hoşnutsuzlukları ortadan kaldıracak bir dönüşümün sağlanamamasıyla da yakından ilişkilidir. Gezi sonrasında iktidar tepki yaratan politikalarından vazgeçmek bir yana, uygulamalarında otoriterlikten totaliterliğe kaymaya başlamıştır. Bununla birlikte Gezi süreci sonrasında kurumsal siyasal alanın istikrarının Gezi olaylarının da katkısıyla önemli ölçüde bozulduğu tartışmasızdır. Yargı'nın başlattığı 17 Aralık Soruşturmaları, Gezi bileşenlerinin uzun süredir işaret ettiği rant merkezli politikalar ile rüşvet ve yolsuzluk arasındaki yakın ilişkiyi çarpıcı biçimde ortaya koymuştur. Gezi başkaldırısıyla dengeleri altüst olan siyasal sistemin yeniden istikrar kazanması kamuoyunda geniş biçimde tartışılan soruşturmalar nedeniyle daha da güçleşmiştir.

Gezi'nin tetikleyiciliği ve gündeme gelen rahatsızlığın kaynakları konusundaki benzeşmeye karşın, 17 Aralık ile başlayan sürecin Gezi sürecinden keskin farklılıkları bulunmaktadır. Gezi'nin aşağıdan yukarı ve siyasal sistemin dışından örgütlenmesi karşısında, 17 Aralık yukarıdan aşağı ve siyasal sistemin içinden örgütlenmiştir. Rahatsızlık kaynaklarındaki görece örtüşmeye karşın, Gezi süreci iktidar ilişkilerinde radikal bir değişim talep ederken, 17 Aralık soruşturmaları çok daha farklı hedeflerden yola çıkmıştır.

İktidara yönelen bu iki farklı itirazın siyasal sistem içinde özellikle muhalefet tarafında nasıl karşılandığı konumuz açısından önemlidir. Ana muhalefet partisi CHP açısından bakıldığında, Gezi protestolarına yönelik olarak partinin karşıt olmasa da mesafeli bir tutum takındığı gözlemlenirken, siyasal sistemin içinden gelen 17 Aralık soruşturmaları büyük ölçüde sahiplenilmiştir. Bu tutum 2014 yerel seçim sürecinde kendini çok daha çarpıcı biçimde göstermiş, Gezi protestoları ve kaynaklandığı rahatsızlıklar geri planda kalırken, 17 Aralık soruşturmasında ortaya çıkan yolsuzluk ve rüşvet iddiaları CHP'nin seçim stratejilerinin merkezine yerleştirilmiştir. Verilen sözlere karşın Gezi protestolarına yakın isimlerin yerel seçimde aday gösterilmemesi de kurumsal siyasal sistemin muhalif kanadında Gezi'den kaynaklı kapsamlı bir değişim yaşanmadığını açıkça göstermiştir.

Bütün bu değerlendirmeler aradan geçen süre dikkate alındığında Gezi'nin rahatsızlıklarına kaynaklık eden politikalar ve bu politikaların sorumluluğunu taşıyan kurumsal siyasal alanda Gezi sürecini bir olay olarak görmemize olanak sağlayacak radikal bir kırılma ve değişimin, en azından henüz gerçekleşmediğini söyleyebiliriz (6).

Eğer Gezi bir olay olma potansiyelini taşıyorsa bunun için bakılması gereken yer kurumsal siyasal alanın dışında son dönemde ortaya çıkan ve değişim potansiyeli taşıyan bazı yeni arayışlardır. İktidarın uygulamalarını ve kurumsal siyasetin tıkanışını kabul etmeyen yüzbinlerce insan örgütsüz biçimde sokaklara ve meydanlara çıktığında, protestolara aktif biçimde katılan sosyalist parti ve hareketler kucaklayabilecekleri bu geniş halk

6. Makalenin kaleme alınışından sonra gerçekleşen 7 Haziran seçimleri Gezi olaylarının merkezinde olan iktidar partisinin yenilgisiyle sonuçlandı. Ortaya çıkan bu sonuçta Gezi protestolarının önemli rolünün bulunduğu tartışmasızdır. Ancak kurumsal siyasal alanın önümüzdeki dönemde nasıl şekilleneceği belirsizliğini korumaktadır.

kitlelerini temsil edemedikleri gerçeği ile de yüzleşmek durumunda kalmıştır.

Bu yüzleşmeden kaçmayan sosyalist parti ve çevreler siyasal alanda yeniden konumlanıp, iktidar alternatifi olmak amacıyla iki boyutlu bir stratejiye yönelmiş bulunuyorlar. Bir yandan tek cephede bir araya gelerek dağınıklıklarını aşmayı hedefleyen bu hareket ve partiler diğer yandan da toplumsal tabanlarını genişletme amacıyla geniş halk kesimleriyle kucaklaşabilecekleri yeni bir örgütlenme modelini yaşama geçirmeye yönelmiş bulunuyorlar.

Bu ya da benzer çabalar eğer önümüzdeki dönemde hedefledikleri toplumsal tabandaki dağınıklığı aşıp, aşağıdan yukarı örgütlenme anlayışını hayata geçirirse, Gezi sürecinin tetiklediği bu çıkış kurumsal siyasal alana sirayet ederek, Yunanistan'da Syriza, İspanya'da "Öfkeliler Hareketi" gibi iktidar alternatifi bir gücün oluşumunu doğurabilir. Böylesi bir potansiyel dikkate alındığında, Gezi protestolarının geleceğe yönelik bir olay haline gelme gücünü hala taşıdığını öne sürebiliriz.

KAYNAKÇA

- AGAMBEN, G. (2005) *The State of Exception*, Chicago University Press, Chicago.
- ASLAN, Ş. (2004) *1 Mayıs Mahallesi: Türkiye'de Toplumsal Mücadeleler ve Kent, İletişim*, İstanbul.
- BORATAV, K. (2013) Olgunlaşmış Sınıfsal Bir Başkaldırı: Gezi Direnişi, Göztepe, Ö. *Gezi İsyanı Üzerine Düşünceler*, Nota Bene, Ankara: 15-20.
- CONNOLLY, W. (2002) *Neuropolitics: Thinking, Culture and Speed*, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- CONNOLLY, W. (2013) *The Fragility of Things: Self-Organizing Processes, Neoliberal Fantasies, Democratic Activism*, Duke University Press, Durham.
- DELEUZE, G., FELIX G. (1987) *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- ENGLAND, K., WARD, K. (2007) *Neoliberalization: States, Networks, People*, Blackwell, Oxford.
- ERENDİL, A. der. (2014) *Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da Kentsel Dönüşüm*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- GIDDENS, A. (2008) *Devlet ve Şiddet*, Kalkedon, İstanbul.
- GÖKTÜRK, D., SOYSAL, L., TÜRELİ, İ. der. (2010) *İstanbul Nereye? Küresel Kent, Kültür, Avrupa, Metis*, İstanbul.
- HARDTH, M., ANTONIO N. (2009) *Commonwealth*, Massachusetts, Harvard University Press, Cambridge.
- HARVEY, D. (2003) *The New Imperialism*, Oxford University Press, Oxford.
- HARVEY, D. (2012) *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution*, Verso, Londra.
- İNAL, K., der. (2013) *Gezi, İsyân, Özgürlük: Sokağın Şenlikli Muhalefeti*, Ayrıntı, İstanbul
- KATZNELSON, I. (1989) *Marxism and the City*, University Press, Oxford.

- KEYDER, Ç. (1999) *İstanbul: Between Global and Local*, Rowman and Littlefield Publisher Oxford.
- KUYUCU, T., ÜNSAL, Ö. (2010) Neoliberal Kent Rejimiyle Mücadele: Başbüyük ve Tarlabası'nda Kentsel Dönüşüm ve Mücadele, der. Göktürk, D., Soysal, L., Türeli, İ., *İstanbul Nereye? Küresel Kent, Kültür*, Avrupa, Metis, İstanbul; 127-44.
- LANG, S. A., LEVITSKY, D. (2012) The Politics of the Impossible, ed. Lang, A. Scragger, Levitsky, *Dreaming in Public: Building the Occupy Movement*, New International Publications, Oxford; 21-40.
- LEFEBVRE, H. (1991) *Production of Space*, Blackwell, Oxford.
- LACLAU, E. (2005) *On Populist Reason*, Verso, Londra.
- OZAN, E. D. (2012) *Gülme Sırası Bizde: 12 Eylül'e Giderken Sermaye Sınıfı, Kriz ve Devlet*, Metis, İstanbul.
- ÖZDEK, Y. (2013) Haziran Direnişi ve Doğrudan Demokrasi, der. Göztepe, Ö. *Gezi İsyanı Üzerine Düşünceler*, Nota Bene, Ankara; 111-26.
- ÖZUĞURLU, M. (2013) Gezi Parkı Olayı'nın Politik Bağlamı, der. Göztepe, Ö. *Gezi İsyanı Üzerine Düşünceler*, Nota Bene, Ankara; 45-54.
- ROSA, H. (2009) Social Acceleration: Ethical and Political Consequences of a Desynchronized High-Speed Society, ed. H. Rosa ve W. Scheuerman, *High Speed Society: Social Acceleration, Power and Modernity*, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania.
- SCHMITT, C. (1932) *1996 Concept of Political*, Chicago University Press, Chicago.
- SEWELL, H. W. (2005) *Logics of History: Social Theory and Social Transformation*, University of Chicago Press, Chicago.
- STENNER, K. (2005) *The Authoritarian Dynamic*, Cambridge University Press, Cambridge.
- SÖNMEZ, M. (2013) *Kent, Kapital ve Gezi Direnişi*, Nota Bene Yayınları, İstanbul.
- ŞENGÜL, H. T. (2012) Türkiye'de Kentleşmenin Dönemlenmesi, der. Alpkaya, F., Duru, B. *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim*, Phoenix, Ankara.
- ŞENGÜL, H. T. (2013a) "İktidar", der. G. Atılgan, A. AYTEKİN, *Siyaset Biliminin Temel Kavramları*, Yordam, Ankara.
- ŞENGÜL, H. T. (2013b) Gezi Başkaldırısının Ardından Kent ve Siyaset, *Sol Portal*, [<http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/dirensin-ardindan-gezi-parki-baskaldirisi-ertesinde-kent-ve-siyaset-haberi-77713>] Erişim Tarihi (10.12.2014).
- TMMOB, MADEN MÜHENDİSLERİ ODASI ARAŞTIRMA KOMİSYONU (2014) *Soma Faciası Ön Raporu*, Ankara.
- TONAK, A. (2013) İsyanın Sınıfları, der. Göztepe, Ö. *Gezi İsyanı Üzerine Düşünceler*, Nota Bene, Ankara; 21-8.
- TRONTI, M. (1973) Social Capital, *Telos* (17) 97-109.
- TUĞAL, C. (2013) Resistance Everywhere: The Gezi Revolt in Global Perspective, *New Perspectives on Turkey*, (49) 157-72.

- WALTON, J. F. (2010). Yeni-Osmanlıcılık: İstanbul'da Yeri ve Mekanı Faziletli Kılmak, der. Göktürk, D., Soysal, L., Türeli, İ., *İstanbul Nereye? Küresel Kent, Kültür, Avrupa, Metis*, İstanbul; 127-44.
- WILLIAM, R. (1977) *Marxism and Literature*, Oxford University Press, Oxford.
- VIRILIO, P. (2006) *Speed and Politics*, Semiotext, Los Angeles.
- YILDIRIM, B. (2014) *Sanki Devrim: Bir Devrim Gezi'sinden Notlar*, Nota Bene, Ankara.

Received: 13.12.2014; Final Text: 08.06.2015

Keywords: Urban movements; speed; commodification; bottom-up populism; event.

URBAN SPACE AND POLITICS IN THE WAKE OF GEZİ UPRISING

Turkey has been undergoing a dramatic change fueled by the twin dynamics of commodification of commons and conservative authoritarianism by the AKP led government. Urban space has been at the hearth of this project which have created an immense conflict and a radical split in the society. Gezi uprising emerged as a reaction both to such policies which have been companied by increasing authoritarianism of the government and to the failure of the insitutional political field in responding to such divisive policies. As an ongoing process Gezi has emerged as a political mobilisation from without the insitutional political field by challenging not only to the dominant urban policies but also to the well accepted rules of the political field. As an unusual political form, Gezi uprising has been a bottom-up populist mobilisation which brought vast array of group and organisations together around a demand without a clear leadership. Likewise, Gezi uprising has produced its own distinctive spatial practices as well as representational spaces and spaces of representation in a short space of time. Nonetheless, it is still early to judge whether the Gezi uprising could be deemed as an event creating durable changes in the dominant structures and relations.

H. TARIK ŞENGÜL, B.CP., M.Sc. Phd.

Having received his undergraduate degree in City and Regional Planning and postgraduate degree in Political Science and Public Administration at METU, he obtained his PhD degree in Urban Studies in the University of Kent at Canterbury with a thesis entitled Hegemony and Urban Space. He has been teaching in the Department of Political Science and Public Administration at METU since 1987. He is the author of two books, *Kentsel Çelişki ve Siyaset* and *Muhafazakar Popülizm* and numerous articles published in national and international journals. htseng@metu.edu.tr